

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj X.

V saboto 6. marca (ranoživna) 1852.

List 19.

Roža.

Po pesmi česki Karla Šnaider-a.

V gaja roža zacvetela
Je o blesku zore;
Če odtergat' jo Alenka,
Pa do nje ne more.

Stega se po zali roži,
Ker jo roža mika,
Pa zaplête se med ternje,
Ternje pa jo vpika.

Uči se iz tega dekle:
Roža rane zarje, —
Uči se od ostra ternja:
Kak se roža varje. Fr. Cegnar.

Vodnik pri reji sadnih drevés.

(Dalje.)

5. Po sterminah humcov in gričev, če je njih zemlja dobra, se da z velikim pridam sadno drevje zasaditi. Tudi tam, kjer zemlja ni posebno dobra, se dajo po tacih sterminah češnje in višnje (posebno Osthajmarska višnja) saditi, kakor tudi oreh, kostanj, lešnik.

Gorske stermine, ko so obrnjene proti poldnevu in proti zahodu, ako je zemlja dobra, so prav pripravne za boljši sorte pešknatiga kakor tudi kosičniga sadja.

Kadar po humcih in gričih sadno drevje sadiš, skerbi pred vsim, da ga preplitvo ne sadiš, in okoli njega zemljo tako nekoliko vglobljeno okoplješ, da se dežnica bolj zadržuje in drevó potrebne mokrote dobiva. Lešniki, zlasti tisti debeliga jedra, so z malim oskerbovanjem zadovoljni in veliko donesó. Ribiz (kresno grojzdiče), ternjolice (agres) in malince so prav rodovitne in se dajo med sadno drevje na tacih krajih s pridam zasaditi. Tako sadno germovje ne potrebuje velike skerbi, njih sad se pa v mestnih okolicaх lahko prodaja.

6. Ob bregovih potokov in rek, namest da so z divjim germovjem obrašeni, se dajo češplje, slive in višnje saditi, in lastnik ima dvojni dobiček po njih: one terdijo s svojimi koreninami bregove in donašajo sad, ker jim je vlažna zemlja ljuba.

7. Senožeti, ki so bolj na suhim, dobijo po sadnim drevji senco, ki jih varje, da huda vročina rasti trave ne zatiruje. Ako se drevje pre-gosto ne vsadi, se ni bati, da bo senožet po njem škodo terpela, — in čeravno bi trava nekoliko manj rastla, se bo ta zguba več kot dvakrat poplačala, ker

bo pridelano sadje več verglo, kakor zguba trave. Ako pa umen kmetovavec na take senožeti vodo napeljuje in travnik primerno moči, bo povzdignil s tem pridelk trave in sadje; kar obilne skušnje obilo spričujejo. Naj bi tedaj kmetje tisti napčni misli, „da je drevju senožetim in njivam škodljivo“ — enkrat slovo dali in se sami po svojih lastnih skušnjah te napčnosti prepričati dali — se vé, da vse se mora le v pravi meri in pametno zgoditi.

(Dalje sledi.)

Kmetijske skušnje.

(Černi šišek). Znano je sploh, kako škodljiv je ta merčes žitu, in koliko škode včasih po žitnicah napravi. Nek umin kmetovavec je pa žizka že čez 30 let od svojih žitnic odpravil. Takole je naredil: Vsaki kraj kašte ali žitnice, kamor se ima žito nasuti, velí z vrelo vodo prav dobro obribat; kader se je posušila, pa z močno zakuhano hmeljno vodo (Hopfenwasser), to je voda, u kterej se je nekaj hmelja vkuhalo, verlonamočiti in zopet posušiti.

(Kako Perzijani sirovo maslo delajo). Najpred vlijejo mleka v meh; na to meh zavežejo, zgornji konec na steno obesijo, zdolnjega si pa dva iz rok v roke mečeta. Tako se naredi neki iz mleka sirovo maslo ali puter veliko hitreje, kot če se v navadni pinji mède.

Zlate vodila za kmetovavce.

Da boš dobriga konja imel, je treba ga dobro rediti, ker močen konj je več vreden, kot deset oralov nar boljiga zemljiša, kteriga bi brez konja ne mogel obdelovati.

Kdor svojo njivo zanemarja, pomanjša njeno vrednost za tretjino, in kdor jo zanemarjeno prodá, zgubi polovino svoje istinge.

Ako svoje otroke ljubiš, gledaj pridno na svoje njive.

Ako nisi v svoji hiši ali na polji, ničesar ne delaš, kar bi ti koristilo. Timveč potrosiš mnogo denarja, med tim ko domá pri tebi le slabo delajo. Tako ravnanje je huji in bolj napčno, kakor če bi ti svečo na obéh koncih na enkrat prižgal.

Pervi prihranjeni denar je prvi dobiček človeka. Človek ni zmiram gotov, kaj zaslužiti; kar si pa prihrani, to ima gotoviga, ali z drugimi besedami: zaslužek je negotov, prihrana gotova.

Skerbi, da se nič ne pogubi, kar bi utegnilo kedaj u prid biti, bodi za ljudi, za živino ali za zemljo. Pešica slame da dvé pešici gnojá, leté pa dajo zopet pešico žita.

Dobro orodje, lahko delo.

Po dokončanem delu vse pod streho spravi, vse na pravo mesto položi. Sonce in dež pokvarita trikrat več, ko delo; znano je tudi, da les, železo in dnina so drage reči.

O žetvi podvoji svojo skerb. Po zanemarosti se več v enim dnevu zgubi, kakor se z nar večjim trudam v tednu pridobiti zamore.

Naj tvoji otroci natanjčno zapisujejo, koliko si požel, prodal, ali drugači obernil in porabil.

Pri oranji bodi pričujoč; gnoji dobro, skerbi za zemljo, in ona ti bo za to hvaležna. Kdor zemljo sprazni, sprazni mošnjo. J. Š.

Nekaj od mertvašnic.

Ker je namen „Novic“ občnokoristne reči kakoršniga koli načina svojim bravcam naznanovati, naj nam pripusté, da se enkrat iz veseliga polja z njimi podamo na tisto tužno, katerimu nihče ne uide, naj bo mogočin kralj ali pohlevin ratár — na mertvišče. Tam hočem od hišice govoriti, ki je potrebna mnogokrat za poslednje prebivališče, preden zakrije černe zemlje odeja truplo, dokler ne zapoje trombe glas k sodnemu dnevu.

Mertvašnica je ena nar potrebnih naprav, ktero si je vljudnost in skerb za zdravje ljudi v našim stoletju izmislila; zato jo vidimo na pokopališih večih in manjših mest pa tudi pogostoma po kmetih. Želeti je, da bi je celò na nobenim pokopališču ne pogreševali, in v dosego tega naj bojo sledeče verstice pisane.

Take hišice so shrambe mertviga trupla, ki ima na parah ležati, pa v tesni bajtici skoraj prostora nima, — take hišice so shramba mertvih, ki so po kakošni bolezni zamerli, ki je kuzna in nalezljiva, — take hišice so shramba za trupla ptujcov, ki v kak kraj pridši so nanagloma umerli, morebiti celò na cesti pod milim nebam, — take hišice, pametno na dvoje razpartene, zamorejo ob času hudih bolezin tudi kot bolnišnica služiti, — zaljšajo pa sploh vsako mertvišče.

Iz tega maliga popisa se razvidi velika korist in potreba mertvašnic, katerih povsod napraviti bi nobene srenje ne smeli stroški zadrževati, ktere njih naprava prizadene, ki tudi niso veliki.

Ko sim se pred 27 leti v Monakovim (München) nek dan sprehajal, pridem tudi na tamošno pokopališče, in pervo, kar, v njega stopivši, zapazim, je bila precej velika hiša — obsenčena s košatimi drevesi. Na prvi pogled se mi je zdelo, da je kakšin rastljinjak (Treibhaus), ker je ravno na tako vižo izdelana bila, ter si mislim, da ga je morde kaka bogata rodbina sozidala, da bi vedno mlade cvetlice pripravljene imela, gomile svojih umerlih ljubih z njimi kinčiti. Blíže pridši se je moje mnenje še bolj poterdilo, ker skozi okna tudi nič družiga nisim zapazil ko cvetlice in celò drevesca iz gorkih krajev, vse v verstih kot drevored in v priličnih posodah. Radovedin stopim skoz od-perte duri v dozdevni rastljinjak; — ali ostermel sim, ko se po njem ozrem in med rastlinami in cveticami veliko število rak z merličmi zagledam!

Ker od mladih nog nisim straha pred mertvimi imel, sim serčno začel se v tim mertvaškim vertu sprehajati. Tu je skorej vsaka starost namestovana bila — od nježniga otročiča do siviga starčka; več ko 30 merličev je tisti dan mirno brez razložka

stanú v ti mertvašnici ležalo, vsi v tako lepim redu, da se nisim mogel dosto začuditi. Odri, na katerih so rake stale, so tako med rastlinami postavljeni bili, da se od eniga do družiga merliča nič ni vidilo, če bi se utegnilo tudi prigoditi, da se kdo tu ležajočih spet k življenju obudi, ne more v pervim hipu svojiga mertviga soseda viditi, in zbudivši se zamore s trakam, ki je okoli roke vsaciga povit in kateri h zvončku v izbo stražnika pelje, znamenje dati, od kodar mu hitra pripomoč pride.

Tako ogledovaje to napravo, sim se čedalje bolj prepričal, kako potrebna je za vsako mesto, pa tudi za vsako pokopališče na deželi, — čeravno ni treba, da bi bila povsod tako okinčana in obširna, kakor sim jo tukaj vidil, ampak le potrebi in premožnosti kraja primerjena.

(Konec sledi).

Slovanski popotnik.

Spisuje Fr. Cegnar.

* Česki pisatelj Ludvik žl. Rittersberg zdeluje nov načert, kako se zamore globokost morja v tistih krajih zmeriti, ker teža svinca dna ne doseže.

* Ruski časopisi prinesejo oznanilo o cesarski knjižnici verozakonski. Rokopisni oddelk znese sam čez 20.000 dragocennih delov, med kterimi je evangelij iz 11. stoletja, odlomek spisov sv. Pavla, pisan v 5. stoletju in drugi sila imenitni spisi in tiski.

* Gosp. Krejči, profesor na politehniku in realni šoli v Pragi, je spisal botaniko v českem jeziku, ki se tiska v tiskarnici Jaroslava Pospíšila.

* Znani umetnik, gospod Pivoda, je k več českim od verlega pesnika Picka spisanim pesmam napreve zložil, in kakor „praške noviny“ pišejo, prav izverstno.

* Serbski patriarh je spet prejel iz Ruskega 3434 gold. za cerkve v madjarski vojski poškodovane.

* Po statističkem naznanilu v časopisu za gimnazije je na Ogerskem 92 gimnazij. Na 64 gimnaziij je bilo lanskega leta 472 učiteljev in 8633 učencev. V vojvodini je 6 gimnazij, 48 učiteljev in 808 učencev, na Horvaškem in Slavonskem je 6 gimnazij, 48 učiteljev in 808 učencev, v vojaški meji so 3 gimnazii, 24 učiteljev in 322 učencev, na Erdeljskem je 9 gimnazij, 92 učiteljev in 958 učencev.

* Iz Rio Janeiro do Tersta je 10.000 morskih milj; vendar pa znese vožnina iz Rio Janeiro do Tersta manj kot iz Celjovca v Terst, ktera poslednja mesta ležeta le 22 milj saksebi. Plača se namreč iz Rio Janeiro v Terst za cent 52 kr., iz Celjovca v Terst pa 1 gold. 6 kr.

* Na Belgiškem je 20 združenih železnic, ki znesejo v dolgosti 87 milj; na Nemškem z Austrijo vred znese daljava železnic 1034 milj; in sicer na Pruskem 378 milj, na Austrijskem 204 milje, na Bavarskem 82½, na Saksonskem 64, na Hanoveranskem 48½, na Badenskem 43, na Kurhesenskem 39½, na Württenberskem 35, na Holstein-Lauenburškem 31½, na Meklenburg-Schwerinskem 30, na Hessen-Darmstadt-skem 16 milj itd. Razun tega je v Austriji na Ogerskem in Laškem železnic za 100 milj v daljavi.

* V Banatu, kakor se od tam piše, se je mnogo vsake sorte žita za južne kraje nakupilo; cena pa bo na vsako vižo skoraj še padla, žito do zdaj prav dobro stoji. — Živinska kuga se je po celem Moldavskem razširila. — Iz Pešta v Temišvar, Sibinj in Zemun se ima telegraf napraviti.

* Najposlednejši poljski pisatelj J. L. Krašewsky je izdal nov roman v dveh zvezkih pod naslovom „Kordecki“.